

Назми
Мухтасар
ал-Викоя

УЎК: 297.1:13
КБК: 86.38
М-96

Убайдуллоҳ ибн Масъуднинг “Мухтасар ал-Викоя” асари ислом ҳуқуқшунослигига оид бўлиб, қарийб элликта китоб ва ижтимоий ҳаётда учрайдиган турли масалаларга бағишланган фасллардан иборат мўътабар манбадир. Асар таълиф этилганидан бошлаб мадрасаларда доимий ўқитилиб келинмоқда ва ҳозирда ҳам унга бўлган эҳтиёж ўз аҳамиятини асло йўқотган эмас. Матннинг котиблар томонидан тинмай кўчирилиши натижасида бизгача унинг қатор шарҳ, ҳошия, таълиқа ва таржима нусхалари етиб келган. Бугун улар дунёнинг кўплаб Шарқ қўлёзма хазиналарида сақланади. Мана шундай таржималардан бири Раҳимхўжа ибн Алихўжа томонидан назмий услубда амалга оширилган.

Эътиборингизга ҳавола этилаётган китоб асарнинг кириллча табдили ва таянч матннинг факсимиле шакли бўлиб, сўнгги қисмда атоқли шахс ва шаҳар номлари, фикҳий истилоҳлар, шунингдек унда, баъзи тушунилиши қийин бўлган араб, форс ва туркийдаги сўзларнинг луғати ҳам берилган. Бундан муҳтарам ўқувчиларнинг ёритилаётган масалалар ҳақида батафсил маълумотларга эга бўлишлари кўзда тутилди. Мазкур китоб тарихчилар, диний соҳа ходимлари, талабалар, қолаверса, кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган. Ушбу нашр инсон ҳаётида маънавий-маърифий, ахлоқий-тарбиявий ва диний омилларнинг ўрнини янада теранроқ англашга хизмат қилади деган умиддамиз.

Ушбу тадқиқот: А-1-048 сонли “Тошкент ислом университети Манбалар хазинасида сақланаётган қўлёзмаларнинг илмий-тавсифий каталогини яратиш” мувзусидаги амалий лойиҳаси доирасида бажарилган.

Нашрга тайёрловчи:
Неъматилла Насруллаев

Масъул муҳаррир:
шайх Абдулазиз Мансур

Тақризчилар:
Зоҳиджон Исломов – фил.ф.д., проф,
Маҳмуд Ҳасаний – т.ф.д.,
Рашид Зоҳидов – фил.ф.н., доц

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг 1994-рақамли хулосаси асосида чоп этилди.

ISBN 978-9943-4633-7-0

© Неъматилла Насруллаев
© «HILOL-NASHR» нашриёти, 2016.

МУНДАРИЖА

Кириш.....	5	Таҳорат қилиб бўладурғон сувлар баёнида.....	31
“Мухтасар ал-виқоя” асари ҳақида	6	Дабоғат била пўстни пок бўлмоғи баёнида.....	31
“Мухтасар ал-виқоя”нинг қўлёзма ва тошбосма нусхалари, уларнинг кодикологик таҳлили	9	Ҳайвонотни қудуқ ичра тушиб ўлмағини баёнида.....	32
“Мухтасар ал-виқоя”нинг шарҳлари хусусида.....	10	Пасхўрданинг баёнида	32
Раҳимхўжа ибн алихўжа эшон шоший “назми мухтасар ал-виқоя” китобининг нозими сифатида.....	13	Таяммум баёнида	32
“Назми мухтасар ал-виқоя” асарининг илмий адабий хусусиятлари	15	Таяммумни синдирадурғон «нимарсалар баёнида	33
Қитъаи таърих ли-нозимихи:.....	19	Бу фасл муза устиға масх тортмак баёнида.....	33
Ва лаҳу айзон тарих:.....	20	Муддати масх баёнида	34
Ва лаҳу айзон тарих:.....	20	Бу фасл ҳайзни баёнида	34
Назм табдилида амалга оширилган ишлар.....	21	Хуни нифос баёнида	35
“Назми мухтасар ал-виқоя”нинг бугунги кундаги аҳамияти	21	Бу фасл нажас еткан нимарсани пок қилмоқ баёнида	36
بسم الله الرحمن الرحيم	24	Истинжо қилмак баёнида.....	37
Наъти набий саллоллоҳу алайҳи васаллам	24	Шукри ихтитом ва шавқи ифтитоҳ.....	38
Алқоби чаҳориёр ва шаммаи баёни мазҳаби мухтор.....	24	Китоб солат баёни.....	38
Сабаби назм ва шаммаи баёни аҳволи нозим.....	26	Авқот мустаҳабба баёнида	38
Муножат ба қозий ал-ҳожот.....	28	Уч вақтда намоз ножоиздур.....	39
Хомаға хитоб ваҳида.....	28	Авқоти макруҳанинг баёни.....	39
بسم الله الرحمن الرحيم	29	Бу фасл азоннинг баёнида.....	39
Таҳоратнинг фарзлари	29	Бу фасл намознинг шартлари баёнида.....	40
Таҳоратнинг суннатлари баёнида	29	Бу фасл намознинг сифатларини баёнида.....	41
Таҳорат синдурадурғон нимарсалар баёнида.....	29	Намозни вожибларини баёнида	42
Ғулнинг фарзлари баёни	30	Бу фасл қироатни жаҳр ва хуфия қилмак баёнида	44
Ғулни суннатлари баёни.....	30	Бу фасл намоз ичинда ҳадас этмак баёнида.....	46
Ғулни ийжоб қиладурғон нимарсалар баёнида.....	30	Бу фасл намознинг муфсидлари баёнида.....	47
Тўрт ерда ғул суннатлиғи баёнида.....	31	Намозда макруҳ бўладурғон ишлар баёнида.....	47

Бу фасл витр намозини баёни	48
Суннат намозлари баёнида	49
Нофила намозга шуруъ қилгондин сўнг лозим бўлмоғи ва анга фасод еткурса қазо ўқумоғ тарикаси ва аиммалар ихтилофлари баёни	49
Бу фасл намози кусуф ва хусуф баёнида	50
Бу фасл танҳо киши фарз намозиға шуруъ қилгондин сўнг жамоат барпо бўлмоғи ва ул дам шуруъ қилгон ёлғуз кимарса қандоғ иш қилмоғи	51
Бу фасл беш вақт намоз ва витр ора- ларида тартибни фарзлиғи баёнида	52
Бу фасл сажда сахвни баёнида	52
Бу фасл саждаи тиловат баёнида	53
Бу фаслда касал одам ва намоз ичинда касал ориз бўлган қайси тарика намоз ўқумаки баёнида	55
Бу фасл кимларни мусофир аталмоғи ва мусофирларни на тарика намоз қилмоғи баёнида	56
Бу фасл жума намозин шартлари баёнида	57
Бу фасл икки ийд намозлари баёнида	58
Бу фасл мухтазар кишиларни не тарика ётқузмақлари ва намози жаноза баёнида	59
Бу фасл шаҳидларнинг баёнида	60
Бу фасл душмандан хавфлиғ вақтларда қайси тарик ила намоз ўқимаки	61
Бу фасл каъбаи муаззама ичида намоз қилмак баёнида	61
Фоидаи зоида	62
Китобуз закот	63
Бу фасл закот олмоқға йўлларға ошир қўймак баёнида	65
Бу фасл закотни мусрифларини баёни	68
Тамсил	68

Бу фасл садакаи фитрнинг баёнида ...	69
Китобус савм	70
Бу фасл рўзани вайрон қиладурғон ишлар баёнида	71
Бу фасл эътикоф ўлтурмоқ баёнида ...	73
Китобул ҳаж	73
Баёни мийқот яъни, эҳром бойлайдурғон жойлар	75
Бу фасл муҳримлар неча нав бўлмоғи ва қиронни афзаллиғи баёнида	79
Бу фасл жаноятни баёни	80
Бу фасл муҳримға монеъ пайдо бўлиб ҳажжиға бора олмай қолмоғи ва ул суратда қайдоғ қилмоғин баёни	83
Борғонларға дуо ва қолғонлар тарафидан илтижо	84
Китабун никоҳ	85
Бу фасл кафоат яъни, баробарлиғ ва ҳам валийлар баёнида	87
Бу фасл маҳрни баёнида	89
Бу фасл қул ва чўрилар хожадан бе- рух-сат никоҳ қилмоқлари баёнида ...	92
Китобур разоъ	94
Китобут талоқ	95
Бу фасл талоқ ихтиёрини зан илкига бермак баёнида	98
Бу фасл шарти сихати таълиқ баёнида	100
Бу фасл марази мавтға мушарраф бўлгон кимсадан талоқ содир ўлмағи баёнида	101
Бу фасл идда ичида ружуъ айламак сахихлиғи баёнида	102
Бу фасл ийлоъ қилмак яъни, тўрт ойғача хотиниға яқинлик қилмасина қасам қилмак баёни	103
Бу фасл хулуъ яъни, хотун эрға мол бе- риб чиқмоғи баёнида	104
Бу фасл зихор қилмак баёнида	105

Бу фасл эр ила хотун бир-бирлариға лиъон қилмаклари баёнида	106
Бу фасл иннийн яъни, хотинни ҳожат ишиға ожиз кимсалар баёнида	108
Бу фасл идда тутмак баёнида.....	109
Бу фасл хизонат яъни, гўдакни тарбият қилмоқға валояти бор одамлар баёнида.....	111
Бу фасл ҳамлни муддатини баёнида	112
Бу фасл нафақани баёнида.....	113
Китабул итоқ	117
Бу фасл қулни муътақул баъз, яъни баъзисин озод этмак баёнида.....	118
Бу фасл шарт ва қасам ила қул озод қилмак баёнида	119
Бу фасл қулни мудаббар яъни, ўлгандан сўнг озод ўлмоғи баёни	120
Бу фасл қулдан вало яъни, мерос олмак баёнида.....	121
Китобул мукотаб	121
Китобул аймон	123
Бу фасл бир ишни қилмоқ ва ё қилмаси узра қасам этмак баёнида	125
Бу фасл биров ила сўз қилмаслиқға қасам қилмак баёнида.....	131
Шукри ихтитом-у интиҳо ва зухури воқеи рўё ва насоиҳи баъзи фузало ва фоидаи ухро.....	134
Танбих	136
Муножат	136
Бу китоб байъни баёнида	136
Бу фасл хиёр ила байъ ва широк қилмак саҳиҳлиғи баёнида	138
Бу фасл бир нимарсани кўрмасдан ол- моғлиғ саҳиҳлиғи баёнида	139
Бу фасл мабиъда айб зоҳир бўлган ҳол- дағи аҳкомлар баёнида	140
Бу фасл байъи ботил ишлар баёнида.....	142

Бу фасл иқола яъни, байъдан қайтмоқ- лиқ баёнида.....	144
Бу фасл байъи тавлия ва байъи муробаҳа қилмак баёнида	145
Бу фасл байъда рибо воқеъ ўлмоғи баёнида.....	145
Бу фасл манқул мабиъини қабз қил- масидан ўзга кишиға сотмак баёнида.....	146
Бу фасл байъ салам қилмак баёнида.....	148
Бу фасл байъи сарф яъни, пулни пулға байъ қилмак баёнида	149
Китоб ал-шувъа	149
Китоб ал-қисмат	152
Китоб ал-ҳиба	154
Китоб ал-ижора.....	155
Бу фасл ижорани фосид қиладурғон нимарсалар баёнида.....	157
Бу фасл ажири муштарак яъни, ажири омм баёнида.....	158
Бу фасл ижораға олган нимарсада айб зоҳир ўлмоғи ва они ҳукми баёнида.....	159
Китоб ал-орият	160
Китоб ал-вадиъат.....	162
Китаб ал-ғасб	163
Китаб ал-рахн	165
Бу фасл гаров қўймоғи нодуруст шайлар баёнида	166
Бу фасл гаровга тасарруф қилмак ва анга жиноят этмак баёнида	167
Китоб ал-кафола	169
Китоб ал-ҳавола	172
Китоб ал-вакола.....	173
Бу фасл вакил кимлар ила ақд қилса раво ва кимларға нораво бўлмоқи баёнида.....	174
Бу фасл хусуматға бўлгон вакил қабз қилмоқға қодирлиғи баёнида	176

Китоб ал-ширкат.....	176
Китоб ал-музориба	179
Китоб ал-музораъат.....	181
Фасли мусоқот.....	182
Китоб ихё ул-мавот.....	183
Бу фасл шурб ва шафа яъни, сувдан насиба ўлмоғи баёнида	184
Китоб ал-вақф	185
Китоб ал-кароҳия.....	186
Китоб ал-ашриба	189
Китаб аз-забоих	190
Китаб ал-узҳия	191
Китаб ас-сайд	193
Китаб ал-лақийт ва ал-луқата вал обиқ	194
Китоб ал-мафқуд	196
Китоб ал-қазо.....	197
Китоб аш-шаҳодат	201
Бу фасл шаҳодат кимдан мақбул ва кимлардан номақбуллиғи баёнида ..	202
Бу фасл шоҳид шаҳодатдан қайтмоғи ва они ҳукми баёнида.....	205
Китоб ал-икрор	205
Китаб ад-даъво.....	208
Бу фасл ҳар икки тарафга қасам мутаважжих бўлмоғи баёнида	210
Бу фасл сотиб олинган чўри фарзанд туғмоғи ва анга насаб собит ўлмаки баёнида.....	213
Китоб ас-сулҳ	214
Китаб ал-худуд	216
Бу фасл ҳақорат қилмак баёнида.....	218
Китаб ас-сарақа.....	219
Китаб ал-жиноёт	222
Китаб ад-дият.....	225
Бу фасл кўча узра бир бино қилмак баёнида.....	227

Бу фасл минилган доббани жинойти баёнида.....	228
Бу фасл қулни жинойтлари баёнида.....	229
Бу фасл бир мавзеъдан жароҳатлик мурда топилмоғи баёнида	230
Бу фасл оқила кимлар эканлиғи баёнида.....	231
Китаб ал-икроҳ	232
Китаб ал-ҳижр.....	234
Бу фасл маҳжурга изн бермак баёнида.....	235
Китаб ал-васоя	237
Бу фасл жор ва сихр ва хатан ва аҳл ва олларга васият қилмоғи ва алар кимлар эканини баёнида.....	240
Бу фасл васий қилмак баёнида	241
Китаб ал-хунса	242
Масоил шатто.....	243
Шукр хотима ва баёни фоида ва каломи лойиқа	244